

AGRARNI ODNOSI NA PODRUČJU LUČKE ŽUPANIJE KRAJEM XIV. STOLJEĆA

Damir Karbić

Na osnovi registara zadarskog kaptola kao vjerodostojnog mjesta autor razmatra zemljišno poslovanje i posjede hrvatskog plemstva u okolici Zadra na području Lučke (Ostrovičke) županije te odraz nesređenih političkih prilika s kraja XIV. stoljeća na njihovo zemljišno poslovanje.

Agrarno poslovanje i strukturu posjeda plemstva Lučke županije autor razmatra s obzirom na geografski raspored plemićkih rodova i njihovih posjeda, problem vlasništva nad zemljom i strukturu plemićkih posjeda posebno upozoravajući na problem odnosa u vinogradarstvu. Razmatrajući dinamiku prodaje zemljišnih posjeda i strukturu kupaca tijekom dva razdoblja (period mira 1383—1386. i period rata 1387—1394. godine) te se ukratko osvrćući na ponovno kupovanje istih posjeda u idućem razdoblju, autor ustanovljuje povezanost između prodaja i političke situacije.

Lučka je županija po mnogo čemu izuzetno važno područje za proučavanje političke, socijalne i ekonomske povijesti feudalnog razdoblja hrvatske povijesti. Smještena na samom rubu hrvatskog teritorija, na njegovoj granici prema dalmatinskim komunama, u blizini jakih crkvenih i kulturnih središta Zadra, Nina i Skradina, ona predstavlja jednu od najbolje dokumentiranih cjelina u izvorima, tako da se njen razvoj može vrlo lijepo pratiti u usporedbi s drugim našim županijama i upravnim jedinicama srednjovjekovne Hrvatske. Posebnu težinu Lučkoj županiji daje i činjenica što je u njoj i kolijevka ustanove »12 hrvatskih plemena«, dosad često proučavane u hrvatskoj historiografiji zbog važnosti koja im je pridavana u proučavanju događajne i političke povijesti srednjeg vijeka. U ovom izlaganju ograničit ćemo se samo na vid ekonomske baze viteških rodova na tom području, i to samo na osnovi vrlo važnog, ali u historiografiji dosad nedovoljno korištenog izvora — registara zadarskog kaptola kao vjerodostojnog mjesta. Samim time podaci i iz njih izvedeni zaključci su nepotpuni, te će ih trebati proširiti daljim istraživanjima.

Zadarski kaptol dobio je status vjerodostojnog mjesta (*locus credibilis*) poveljom kralja Ludovika 21. siječnja 1371. godine.¹ Kao takav obavljao je svoju djelatnost upravo na području Lučke županije, zajedno s Ninskim i

¹ T. S mič i k l a s, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae*, vol. XIV, Zagreb 1916, 301—313.

Skradinskim kaptolom. Posebnu važnost daje mu činjenica da su njegovi registri većim dijelom sačuvani, iako razbacani na više arhivskih fondova u različitim arhivskim i kulturnim institucijama. Mislimo da je dobro ovom prilikom upozoriti na njihovo postojanje i smještaj.

Najstariji registar, tzv. Quaternus magnus, kako se u dokumentima u njemu naziva, pisan rukom notara Petra Perenčana de Lemicetis čuva se u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.² Sadrži 49 obostrano pisanih folija nastalih u vremenskom rasponu od 1383. do 1391. godine. Nekoliko vrlo oštećenih strana odnosi se na razdoblje 1380. i 1381. godine. Većina dokumenata odnosi se upravo na agrarnu djelatnost viteških rodova na području Lučke županije.

Kronološki drugi po redu registar, pisan rukom notara Articutiusa de Rivignano sadrži dokumente nastale u rasponu od 1389. do 1396. godine. Registar sadrži 73 obostrano pisana folija, a njegov najveći dio odnosi se na agrarno poslovanje viteških rodova navedenog područja do 1393. godine. Rukopis se čuva u Naučnoj biblioteci u Zadru u fondu rukopisa.³

Slijedeći registar pisan je rukom notara Petra de Sarcane i čuva se u njegovim spisima u Historijskom arhivu u Zadru u fondu Spisa zadarskih bilježnika.⁴ Sadrži 37 obostrano pisanih folija upisanih u razdoblju 1393—97. godine i nekoliko umetnutih ceduljica iz istog razdoblja.

Osim navedenih registara koji se odnose na razdoblje kraja XIV. stoljeća u Arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu čuva se i registar Zadarskog kaptola pisan rukom notara Teodora de Prandino koji sadrži dokumente što se odnose na razdoblje od 1404. do 1425. godine.⁵

Svi ovi registri vrlo su malo korišteni u hrvatskoj historiografiji, a pružaju obilje podataka o agrarnoj djelatnosti hrvatskog plemstva u zadarskom zaleđu, topografiji Lučke (Ostrovičke) županije, uz izuzetak trećeg sveska. Nasuprot tome, dokumenti razbacani po zadarskom bilježničkom arhivu, notirani su i obrađeni, iako najmanje s ovog aspekta, u temeljnoj raspravi za pristup proučavanju problematike poznavanja hrvatskih viteških rodova u zaleđu Zadra »Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra« Stjepana Antoljaka⁶ koji je u zbirci Miscellanea i objavio neke od njih. Stoga smo smatrali da je važnije istraživačima svratiti pažnju i na ove registre, nego dati cjelovitu sliku agrarnih odnosa na tom području te se naše izlaganje uglavnom i temelji na njima.

Događajni okvir navedenog razdoblja

Kao vremenski okvir svog rada uzeli smo period od 1383. do 1394. godine, tj. period od smrti kralja Ludovika Anžuvina do uspostave Sigismundove vlasti u Dalmaciji i Hrvatskoj.

² Arhiv JAZU u Zagrebu (sign. I. d. 38) (dalje: PP).

³ Naučna biblioteka u Zadru, fond rukopisa (naslov u katalogu: Articutius de Rivignano) (dalje: AR).

⁴ Historijski arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježaka, Petrus de Sarčana, b. 1, fasc. III (dalje: PS).

⁵ Arhiv JAZU u Zagrebu (sign. IV. b. 41).

⁶ S. Antoljak, Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 9, Zadar 1962, 55—115.

Nakon razdoblja mira koji je ovim krajevima vladao od Zadarskog mira 1358. godine do Ludovikove smrti 1382. godine nastupilo je razdoblje pobuna i nezadovoljstava feudalnog sloja u Ugarskoj, Slavoniji i Hrvatskoj protiv vladavine kraljica Marije i Elizabete, tzv. period protudvorskog pokreta. Početak tih događaja možemo staviti u prvu, kratkotrajnu pobunu Ivana Paližne, tada vranskog priora (srpanj ili kolovoz 1383 — listopad iste godine). Nakon što je ova pobuna ugušena Dalmacijom i Hrvatskom vladao je mir, ako izuzmemo kratkotrajnu epizodu pobune zadarskih pučana u srpnju 1384. godine, a glavni politički događaji odvijali su se u Slavoniji i Ugarskoj. Nakon krunidbe i ubojstva Karla Dračkog te osvete njegovih pristalica kod Gorjana i zarobljavanja kraljica u srpnju 1386. godine nastupio je za Dalmaciju i Hrvatsku vrlo težak period gotovo konstantnog ratovanja, završen tek Sigismundovom pobjedom nad ustanicima kod Dobora i pohodom bana Nikole Gorskog u Dalmaciju i Hrvatsku u ljeto 1394. godine kada je u njoj uspostavljena vlast kralja Sigismunda i uspostavljen kratkotrajni mir. Jedno od glavnih područja sukoba između snaga odanih kraljici Mariji i Sigismundu, koje su se nalazile u Zadru, Ninu, Ljubaču, Zemuniku i Skradinu, a koje su bile sastavljene upravo od viteških rodova s navedenog područja i pobunjenika i bosanske vojske utvrđenih u Vrani i samom sjedištu županije Ostroviči, bila je upravo sama Lučka (Ostrovička) županija, samim time izložena stalnim pustošenjima i trajnom angažiranošću vlasnika zemlje, viteških rodova, prepuštena ekonomskoj zapuštenosti. Navedenom sukobu pridružio se i sukob bosanskih i pobunjeničkih snaga od veljače 1392. godine i sukob Zadrana s banom Ivanom Frankopanom od travnja do studenog 1393. godine, što je još više kompliciralo navedenu situaciju. Spor je konačno razriješen dogovorom kraljeva Sigismunda i Stjepana Dabiše u Đakovu u srpnju 1393. godine, Sigismundovom pobjedom kod Dobora godinu dana kasnije te porazom bosanske vojske kod Knina i uspostavom kraljevske vlasti u navedenom prostoru, koja time predstavlja donju granicu našeg razmatranja.⁷

Smatramo da navedeni događaji u razmatranju ovog problema nisu tek puki okvir te da su se intenzivno odražavali na agrarnu djelatost u navedenom prostoru. To smatramo iz slijedećih razloga:

1) vlasnici zemlje navedenog područja su plemićki viteški rodovi neposredno angažirani u ratovima, a njihova agrarna djelatnost, kako ćemo vidjeti, bitno zavisi od toga,

2) rat se upravo i vodi na navedenom području, kako smo već naveli, što dovodi do njegova pustošenja i zapuštanja.

Sjedišta viteških rodova i njihovi posjedi

U navedenim registrima spominje se u navedenom periodu 18 plemićkih rodova od kojih 11 pripada rodovima koji su sačinjavali bratstvo 12 pleme-

⁷ O tome opširnije: V. Klaić, Povijest Hrvata, sv. 2, Zagreb 1981, 238–311; T. Raukar, Hrvatske zemlje u doba bitke na Kosovu 1389, Historijski zbornik, sv. XLII (1), Zagreb 1989, 31–36.

na. Sam taj termin ne spominje se nijednom u navedenim dokumentima. Od plemena jedino se ni u jednom kupoprodajnom ugovoru ne spominju Snačići.

Osim navedenih rodova spominju se Virevići, Cubrijanovići, Satojevići, Stupići, Meljaci, plemići roda Bilinjana i još neki plemići kojima uz ime nije doneseno ime roda.

Vojnički i ekonomski najснаžniji rod predstavljaju Subići sa sjedištem u Bribiru. Njihovi se posjedi nalaze u selima Cernul, Ceranje, Belin, Dol, Gačeleri, Plaskovo, Podnadin, Putičina Vas i Skrapal u Lučkoj županiji, u Cakavcima, Gušićini, Hraščeviću i Kamenjanama kod kojih nije određena distriktualna pripadnost te u selu Rača u zadarskom distriktu.

Sjedišta Kačića nalaze se u Nadinu i Podnadinu, Bistrovini, Kačinoj Gorici i Blizinjanima, a njihovi spomenuti posjedi u selima Bistrovina, Butina, Kačina Gorica, Kačićina i Podnadinu u Lučkoj županiji.

Sjedišta Mogorovića nalaze se u Grabrovčanima i Mogorovoj Dubravi, a njihovi posjedi spominju se u Dobručkoj Vasi, Grabrovčanima, Mogorovoj Dubravi, Podoškrinu i Visočanima u Lučkoj županiji, ali i izvan nje u Lici (selo Medač), gdje također žive plemići ovog roda.

Virevići imaju sjedište u Jagodnom, a posjede u Jagodnom, Velikim Jošanima i Podnadinu.

Posedarsko kneštvo u navedenom periodu drži knez Stjepan pok. kneza Petra Slavogostovog od roda Gušića. Od njegovih posjeda spominju se sela Cerdlja Vas i Blačane.⁸

Sjedište Karinjana nalazi se u Karinu, dok posjede imaju u selima Dobručkoj Vasi, Tikliču, Jagodnom i Polači.

Lapčani sa sjedištem u Tičićima imaju posjede u Tičićima, Dubčanima i Brušću.

Jamometi imaju sjedišta u Podlužanu i Rosulju, gdje se spominju i njihovi posjedi te Menišiću.

Kukari imaju sjedište i posjede u Sušcu u Lučkoj županiji.

Lasničići sa sjedištem u Bičini imaju posjede u Ustipaču i Bičini, Polečići sjedište i posjede u Trščanima, Stupići sjedište i posjede u Biljanama, Satojevići sa sjedištem u Praskvićima u Novigradskom distriktu posjede u Praskvićima i Božakovoj gorici, Cubrijanovići sa sjedištem u Putičanima posjede u Meljačama u Zadarskom distriktu.

Vidljivo je da se ekonomska snaga pojedinih rodova bitno razlikuje. Razlika postaje još veća ako promotrimo količinu zemlje kojom pojedini rodovi trguju. O premoći Subića svjedoči i činjenica da opseg zemlje kojom trguju pojedini članovi roda iznosi 72 ždrijeba. Slijedeći po snazi su Karinjani s 15,5 ždrijebova. Kačići trguju sa 7, Mogorovići sa 5,5, Jamometi sa 6, Kukari sa 3 i Stupići sa 2 ždrijeba, dok svi ostali trguju zemljištima manjim od 1 ždrijeba. Vjerojatno je da na spomenutu količinu zemljišta djeluju i neki drugi činioci poput izloženosti njihovih područja ratu i analogno tome većoj potrebi za novcem, kao i mogućnosti sklapanja ugovora pred drugim kaptolima. Unatoč tome mislimo da je razlika između Subića i ostalih rodova prevelika da bi bila slučajna.

⁸ PP 16—16', 22—22'.

O ugledu pojedinih rodova i funkcijama njihovih članova svjedoče nam i naslovi koje im pridaju kaptolski spisi. Tako se kao knezovi spominju: Martin pok. kneza Pavla, Marko i Ivan pok. kneza Grgura Slavogostića, pok. knez Juraj Banić, Butko pok. kneza Marka, Pavao pok. kneza Nikole, pok. knez Budislav Mišić, Matej pok. kneza Jurja, svi od roda Subića i Stjepan pok. kneza Petra Slavogostovog od roda Gušića. Pridjevak ser imaju: Budislav pok. Jurislava, Miklouš pok. ser Marka, Butko pok. ser Marka Vodžića, svi od roda Subića, Jakob i Stojša zvan Banić Stojšići od roda Virevića te Dionizije pok. Ivana Matijaševića od roda Karinjana.

Vlasništvo nad zemljom

Iz navedenih spisa vidljivo je da je većina zemalja jednog roda već razdijeljena među njegovim članovima. U većini slučajeva navodi se da prodavač zemlju prodaje vlastitim pravom (*iure proprio*). Unatoč tome nije sva zemlja bila podijeljena. Relativno je čest slučaj da braća posjeduju zemlju zajedno, bez prava na podjelu. Tako ser Dionizije pok. Ivana Matijaševića od roda Karinjana prodaje s dozvolom brata Jurja 1,5 ždrijev zemlje u Polaći ser Vladiki pok. Jurja Petriševića od istog roda koji je tada stanovnik Zadra.⁹ Spominje se i slučaj zajedničkog vlasništva više članova roda nad određenom zemljom. Tako Milko pok. Ivaniša iz Praskvića prodaje uz dozvolu svojih rođaka Vučine pok. Luke, Dragutina pok. Dominika, Ratka pok. Saroja i Ivana pok. Cvitka 1 gonjaj zemlje Stjepanu pok. Radoslava, stanovniku Zadra.¹⁰

U slučaju nasljeđivanja zemlje vidljivo je da su izvršiocima pri postojanju maloljetnih nasljednika imali pravo odlučivanja o njihovoj imovini. Tako Margareta udovica Simuna od roda Lasničića iz Bičine prodaje 1 ždrijev muževe očevine u selu Ustipač uz dozvolu izvršilaca njegove oporuke Andrije Mrdešića i Vladike Petriševića od roda Karinjana.¹¹

Iz svega toga vidljivo je da su krajem XIV. stoljeća u Lučkoj županiji zemljišni posjedi rodova već bili uglavnom razdijeljeni. O tome nam svjedoči i činjenica da nisu zabilježeni slučajevi prosvjeda članova roda u vezi s prodajama zemljišta kakvi se javljaju u onodobnoj Slavoniji.

Struktura zemljišnih posjeda

Kupoprodajni ugovori iz kojih crpimo najveći broj podataka o strukturi zemljišnih posjeda nažalost su većim dijelom tipizirani te se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi da se svi podaci spomenuti u njima mogu smatrati odrazom realnih odnosa na zemljištu. U ugovorima se obično iznosi količina

⁹ AR 15—16.

¹⁰ PP 41—41'.

¹¹ AR 20—20'.

zemljišta uz formulu »sa svim livadama, pašnjacima, šumama, gajevima, voćkama i ostalim drvećem, obrađenim i neobrađenim zemljama, parlozima, brdima, dolinama, močvarama, vodama i vodenim tokovima, putovima i stazama, poljima, vinogradima, kućama i sjedištima kmetova i svim i pojedinim pravima i pripadnostima«. Nešto konkretnije podatke pružaju nam ugovori u kojima je točno naveden broj čestica u pojedinom ždrijebu, obično s njihovom veličinom i opisom njihovih granica. Velik broj ugovora ne sadrži takve podatke, nego se samo konstatira da se ždriječ sastoji od više čestica, a umjesto njihovih granica opisuju se granice čitavog sela u kojem se ždriječ nalazi. Takvi ugovori zanimljivi su za proučavanje povijesne topografije navedenog područja i pružaju nam mnogo dosada neiskorištenih podataka.

Količina zemlje izražena je u ždrijebovima od 32 gonjaja »ad mensuram sclavonicam« ili »ad mensuram Croatorum«. Ponekad se količina zemljišta ne navodi, nego se jednostavno govori o prodaji posjeda.

Ždrijebovi se obično sastoje od više čestica vrlo različitih prema veličini. Tako se čestice koje prodaje Paval pok. Jurja Ljubanića od roda Stupića kreću u rasponu od 1 do 16,5 gonjaja, a one koje prodaje Petar pok. Ivana Sapčića od roda Mogorovića od 1 do 8,5 gonjaja. I broj čestica sadržanih u ždrijebovima je različit. Obično se kreće u rasponu od 2 do 8 čestica. Izuzetan slučaj predstavlja prodaja polovine ždrijeba (16 gonjaja) rasparceliranog čak u 17 čestica.¹²

Čestice se obično prodaju zajedno s kmetovima koji se na njima nalaze. Oni se uglavnom ne spominju poimence, ali su zabilježeni i neki takvi slučajevi. Tako se 1386. godine spominju kmetovi (vilani) Radinac i Sermirin u selu Blačane, 1388. godine kmet Pavao u Lemeševom Hrašću, Ljubislava udova Tvrdislavova i Netremac u selu Kamenjanima. Ponekad se navodi da na ždrijebu živi 1 kmet (vilan), ali se ne navodi poimenično.¹³

Za poznavanje gospodarskih objekata zanimljiv je ugovor o diobi zemljišta i zajedničkoj izgradnji mlina između članova roda Cubrijanić u Vrhriki iz 1385. godine.¹⁴

Izuzetno značajan prilog poznavanju agrarnih odnosa na području Lučke županije predstavljaju 2 dokumenta o uzimanju zemlje na nasad vinograda. U prvom od njih iz 1385. godine Radušin pok. Dimincija, stanovnik sela Jare uzima od kneza Marka pok. kneza Jurja Bribirskog 2 gonjaja zemlje na nasad vinograda. Slijedeće godine zabilježen je slučaj kad svećenik Dominko crkve Sv. Petra iz Tičlića, Stojac pok. Tolislava i Radeša Petković, stanovnici sela Bitković uzimaju na nasad 6 gonjaja zemlje od Bratmana pok. Pribislava od roda Vukovića. Navedeni ugovori gotovo se potpuno podudaraju s odgovarajućim tekstovima iz agrarnog notarijata u obavezama nasadiivača i vlasnika zemlje. Da su to bili uobičajeni odnosi u vinogradarstvu, svjedoči nam i klauzula »uz čuvanje prava vlasnika loze na navedenom zemljištu«, koja se često upisuje prilikom sklapanja ugovora o kupoprodaji.¹⁵

¹² PP 29–29', AR 20'–21'.

¹³ PP 22–22', 25', 24.

¹⁴ PP 12–12'.

¹⁵ PP 17–17', 21–21'.

Kupoprodaja zemljišnih posjeda

Najveći broj ugovora registriranih kod zadarskog kaptola odnosi se na prodaje posjeda. Indikativan je podatak da se od 100 poznatih ugovora na period relativnog mira od 1383. do 1386. godine odnosi samo 13 ugovora, dok se svih ostalih 87 odnosi na razdoblje rata od 1387. do 1394. godine. Da je rat bio važan činilac koji je plemiće tjerao na prodaju posjeda radi dobivanja gotovog novca, svjedoče nam sami ugovori. Tako se u njima izričito navodi da prodavač posjed prodaje »zbog svojih velikih potreba u vezi s ratom koji se sada vodi u krajevima Dalmacije i Hrvatske i radi održanja svog života«. Čest je i slučaj prodaje posjeda »zbog teške siromaštine« ili »zbog siromaštine svoje obitelji«. Posredno nam o tome svjedoči i podatak o trenutnom boravištu prodavača. Tako Dragoslav pok. Grupše od roda Virevića za sebe navodi da sada stanuje u Zemuniku, koji je bio jedna od uporišnih točaka Sigismundovih pristalica u tom kraju. Da boravi u Zadru sa svojom djecom, svjedoči nam i Margarita udova Simuna od roda Lasničića iz Bičine, koja pritisnuta siromaštvom prodaje 1 ždrijeb očevine svog muža u selu Uskipač da bi iskupila jednu kuću u konfiniju Sv. Ilije u Zadru u kojoj živi sa djecom.¹⁶

Zanimljivo je da je u prvoj ratnoj godini zabilježen svega 1 kupoprodajni ugovor, da se njihov broj slijedećih godina naglo povećava. Mislimo da se to može objasniti iscrpljenošću plemića kojima je ratovanje na prostoru njihovih posjeda smanjivalo otpornu moć i stvaralo potrebu za pribavljanjem gotovog novca. O tome da su u ratu osim plemića bili angažirani i njihovi kmetovi svjedoči nam i podatak da je kmet Milko naveden kao strijelac (sagitarus) za što mislimo da je pojava analogna onoj u Engleskoj u nešto ranijem periodu.

Pogledamo li strukturu kupaca u prvom razdoblju, vidimo da su 6 kupaca zadarski plemići, 3 plemići iz Lučke županije, 3 zadarski trgovci slavenskog porijekla od kojih su 2 pripadnici promatranih viteških rodova nastanjeni u Zadru, a 1 zadarski pučanin neslavenskog porijekla. U drugom razdoblju kupci su u 34 slučaja zadarski plemići, u 42 slučaja zadarski pučani slavenskog porijekla, nerijetko članovi plemićkih rodova iz Lučke županije, dok su ostale grupe relativno rijetko zastupljene (zadarski pučani neslavenskog porijekla 3, plemići Lučke županije 7, nepoznatog porijekla 1 slučaj).

Ako kupce gledamo pojedinačno, najveći broj ugovora je sklopio svećenik Andrija pok. Mesecana, prior hospotala Sv. Martina u zadarskom podgrađu (11). Velik broj ugovora sklopili su ser Bogdolo pok. ser Vida Rubei (9), ser Juraj pok. ser Jakova Ljubavca (7), trgovac Matej pok. Netremaca od roda Mogorovića (7), trgovac Ivan pok. Jurmana (7), trgovac Damjan pok. Martina od roda Polečića (5), trgovac Juraj pok. Miroslava (5) i ser Marin pok. ser Mihe de Ginano (4). Svi ostali kupci sklopili su 1—2 ugovora. Petorica od promatranih osmorice kupaca pripadaju zadarskim pučanima slavenskog porijekla, dok su trojica zadarski plemići. Također je upadljivo da su 4 pučanina trgovci. Vjerojatno je da su oni ulagali u zemljišne posjede novac koji u nemirnim ratnim vremenima nisu mogli ulagati u trgovačko pos-

¹⁶ PP 28—28', AR 20—20'.

lovanje ujedno time pomažući sredinu iz koje su potekli. Osim toga moguće je da su time jačali i vlastiti položaj unutar roda.

U prilog navedenoj tezi govori i činjenica da je nakon kraćeg vremena uz istu cijenu poništen jedan dio ugovora jako manji. Neki ugovori poništeni su uz iste uvjete nakon deset, pa čak i dvadeset godina.

Pogledamo li broj prodaja prema pojedinim godinama, vidimo da on raste prilično naglo od 1388. do 1390. godine u kojoj je postignut najveći broj prodaja (29). U 1391. godini broj prodaja pada na 9, da bi se povećao na 13 slijedeće godine i počeo opadati slijedećih godina. Mislimo da to dovoljno potvrđuje tezu o uzajamnoj povezanosti političke situacije i trgovine zemljišnim posjedima. Tu tezu podržava i činjenica da je 6 ugovora poništeno u razdoblju od 1394. do 1396. godine u doba smirivanja političke situacije.

Zaključujući ovo izlaganje smatramo potrebnim napomenuti da registri spisa zadarskog kaptola koji nam pružaju podatke za izradu ovog rada tek trebaju biti temeljito proučeni i nadopunjeni podacima drugih izvora da bi nam pružili potpunu i jasnu sliku o razvoju viteškog društva na prostoru srednjovjekovne Hrvatske u periodu njegovog opadanja. Analize koje smo ovim referatom tek dodirnuti trebale bi nam pružiti jasniju sliku o uzrocima i posljedicama navedenog procesa.

Zusammenfassung

DIE BEZIEHUNGEN IN DER LANDWIRTSCHAFT AUF DEM GEBIET DER GESPANSCHAFT VON LUKA ENDE DES 14. Jhs.

Damir Karbić

Aufgrund der Register des Domkapitels von Zadar als einer zuverlässigen Stelle erörtert der Verfasser die Landwirtschaftspolitik und die Besitztümer des kroatischen Adels in der Umgebung von Zadar, und zwar auf dem Gebiet der Gespanschaft von Luka (Ostrovica), sowie den Niederschlag der nichtgeregelten politischen Verhältnisse Ende des 14. Jhs. auf die landwirtschaftliche Tätigkeit.

Nachdem er auf die grundlegenden Quellen für die Erörterung dieser Probleme, bzw. wo sie zu finden sind, sowie auf die Studie »Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra« (»Aussterben und Schwund des kroatischen Adels in der Umgebung von Zadar«) von S. Antoljak, die die vorliegende Studie ergänzen, hingewiesen hat, stellt der Autor in dem einleitenden Teil den historischen Rahmen dar, innerhalb dessen sich die in der vorliegenden Arbeit bearbeiteten Geschehnisse abspielten.

Die landwirtschaftliche Geschäftstätigkeit und die Struktur der Adelsbesitztümer in der Gespanschaft von Luka erörtert der Verfasser durch die geographische Anordnung der Adelsgeschlechter und ihrer Besitztümer, die Probleme des Landbesitzes und die Struktur der Adelsbesitze unter besonderer Berücksichtigung des Problems der Verhältnisse im Weinbau. Indem er die Dynamik des Verkaufs von Landbesitzen und die Struktur der Käufer in zwei Perioden (der Friedenszeit 1383—1386) und der Kriegszeit (1387—1394) studierte und sich kurz auf den Wiederkauf derselben Besitztümer in der folgenden Zeit bezieht, stellt der Verfasser die Verbindung zwischen dem Verkauf und der politischen Situation fest.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 450 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad Hrvatske

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — ožujak 1991.